

9. Хаустова В. Є. Соціальна політика в регіонах України : [монографія] / В. Є. Хаустова, О. І. Омельченко. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2012. – 428 с.
10. Грінберг Р. Інституційні уроки ринкових трансформацій / Р. Грінберг // Економіка України. – 2011. – № 1. – С. 27–38.
11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Карпенко Н. В. Тенденції динаміки та структури доходів населення в Україні та за регіонами / Н. В. Карпенко // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 4 (14). – С. 135–141.
13. Смельяненко А. М. Мінімізація соціальних ризиків нестандартних форм зайнятості в інноваційній економіці [Електронний ресурс] / А. М. Смельяненко, В. В. Павлюк. – Режим доступу : <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/2278/1/Emelianenko.pdf>
14. Модернізація України – наш стратегічний вибір [Електронний ресурс] / Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf
15. Єщенко П. С. Як подолати системні витрати неоліберального реформування економіки / П. С. Єщенко // Економіка України. – 2015. – № 1 (638). – С. 26–41.

Топишко Іван, Топишко Наталія, Галецька Тат'яна. Уровень жизни населения как объект социальной защиты. В статье раскрыто содержание категории «уровень жизни населения». Определены его количественные и качественные параметры, факторы влияния. Систематизированы показатели оценки социальной защищенности населения как системного понятия для характеристики уровня жизни. Исследована роль распределительных отношений в социально-экономическом развитии страны. Рассмотрены позитивные и негативные изменения в обществе во время рыночных трансформаций, динамика и структура доходов населения Украины. Показано, что, несмотря на важность всех форм обеспечения социальной защиты граждан, первоосновой благосостояния являются их собственные доходы, полученные в сфере трудовой деятельности в форме заработной платы. Ее размер играет определяющую роль в формировании возможностей удовлетворения потребностей и обеспечения достойного уровня жизни. Обоснована необходимость глубокого корректирования курса рыночного реформирования экономики, его социальной ориентации на основе изменения смысла и механизмов социально-экономической политики.

Ключевые слова: уровень жизни населения, распределительные отношения, социальная защищенность, доходы населения, заработная плата, общественное благосостояние, модель социально-экономического развития.

Topishko Ivan, Topishko Natalia, Galetska Tetiana. Standard of Living as Object in Social Protection. The essence of category «standard of living» is defined in the article. Its quantitative and qualitative parameters, factors of influence are determined. The indicators to measure the level of social protection of the population as a systematic concept to characterize the living standards are systematized. The role of distributive relations in the socioeconomic development is observed. The positive and negative aspects of changes in society during market transformations, dynamics and structure of income of the Ukrainian population are analyzed. It is shown that despite the importance of all forms of social protection of citizens, the fundamental principles the welfare of their own income received in the work place in the form of wages. Its size plays a decisive role in shaping the capabilities to meet the need sand ensure a decent standard of living. The necessity of a deep correction of market reform of the economy, its social orientation based on the change of meaning and mechanisms of social and economic policy is rationalized.

Key words: living standards, distribution relations, social security, income, wages, social welfare model of socioeconomic development.

УДК 330:314.143

Людмила Єлісеєва – доцент кафедри економіки природо-користування та економічної теорії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Соціально-економічні виклики постаріння населення для національної економіки

У науковій праці проаналізовано сучасний стан постаріння населення у світі. Систематизовано прогнози міжнародних інституцій щодо демографічних тенденцій до 2050 р. Конкретизовано основні соціально-економічні

наслідки від збільшення чисельності осіб пенсійного віку. Досліджено специфіку розвитку цього соціально-економічного явища в Україні та визначено основні напрями реформування економічної системи України.

Ключові слова: старіння населення, економічні ефекти постаріння населення, соціально-економічний добробут населення, пенсійна реформа.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі існує низка загальносвітових демографічних тенденцій, які мають суттєвий вплив на національні економіки. Серед них особливе місце належить постарінню населення, темпи якого до 2050 р., за прогнозами ООН, невинно зростатимуть. Розвиток медицини, підвищення добробуту населення, поширення здорового способу життя зумовили збільшення його тривалості, проте в поєднанні зі значним скороченням народжуваності це виявилось сильним викликом для кожної з країн. Саме цим й обумовлюється актуальність нашого дослідження.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Окремі проблеми постаріння населення розкрито в працях В. Загорського, І. Курила, Е. Лібанової, В. Терця; реформування пенсійної системи розглянуто в розвідках І. Гнибіденко, В. Толуб'яка; взаємозв'язок пенсійної реформи та економічного розвитку – у дослідженнях Я. Белінської, А. Білонога та ін. Проте низку аспектів взаємовпливу постаріння населення й економічного розвитку країни ще недостатньо висвітлено в наукових працях.

Формулювання мети й завдання статті. Мета наукової розвідки – дослідження стану, викликів постаріння населення для економічної системи України та окремі напрями її реформування. Для цього потрібно з'ясувати соціально-економічну сутність феномену постаріння населення і його вимір; конкретизувати соціально-економічні наслідки цього процесу й визначити канали його впливу на пенсійний фонд, державний бюджет; оцінити динаміку чисельності осіб пенсійного віку, структуру їхніх доходів та рівень добробуту в Україні, порівняно з іншими європейськими державами; конкретизувати основні напрями реформування економіки країни.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Теоретичні розробки щодо старіння населення важливі для формування ефективної соціальної політики. Значущим кроком в усвідомленні цього явища стала відмова від розгляду старіння здебільшого як біологічного процесу й визнання його соціально-економічної детермінованості. Причина цього – виявлення в другій половині ХХ ст. двох глобальних процесів – зменшення народжуваності та підвищення тривалості життя. Спочатку ці фактори проявили себе в найбільш розвинутих країнах, проте через певний час – і в інших регіонах. У 1960-х рр. темпи росту населення досягли свого максимального значення за всю історію людства, склавши в середньому 2 % на рік [9]. Проте темпи зростання чисельності населення світу поступово сповільнювалися й у першому десятилітті ХХІ ст. знизилися до 1,2 %. Згідно з довгостроковим демографічним прогнозом ООН, у майбутньому також простежуватиметься сповільнення темпів зростання населення. Водночас, за оцінками ООН, у 2011 р. частка дорослого населення сягнула свого піку, після чого спостерігатиметься її зниження. На цьому етапі різко прискорюється зростання питомої ваги осіб похилого віку, яка до 2050 р. подвоїться, порівняно із сучасним рівнем. Отже, на зміну ХХ ст. як «століття зростання чисельності світового населення» прийшло «століття старіння».

Першими проблемами старіння почали досліджувати фахівці-демографи та соціологи, зокрема поляк Е. Россет (автор відомої й донині широко використовуваної шкали для оцінки рівня постаріння).

Міжнародна позиція щодо проблем старіння населення формувалася в кілька етапів. Уперше питання щодо загрози старіння для забезпечення стійкості економічних систем у країнах поставили ще в середині ХХ ст. Проте після обговорення цієї проблеми не прийнято політичних рішень. У 1970-х рр. у доповіді Міжнародної організації праці відзначалося, що уряди й надалі утримувалися від проведення реформ, перекладаючи відповідальність на наступних політиків. Переломним моментом стала публікація доповіді Світового банку «Як уникнути кризи старіння?», у якій містилася жорстка констатація: «Існуючі системи пенсійного страхування рухаються до свого колапсу» [1, с. 53]. Наступною важливою подією стало проведення другої асамблеї з проблем старіння, що відбулася в Мадриді у квітні 2002 р. Її документи знаменують усвідомлення міжнародною спільнотою необхідності «перегляду підходів, політики й практики на всіх рівнях і в усіх секторах в інтересах задіяння величезного потенціалу старіння у ХХІ ст.» [5].

Існують різні підходи до феномену старіння населення, а саме: як складової частини демографічного переходу, зміни поколінних чи бізнес-циклів тощо. Ми ж погоджуємося з В. Терцем, що «старіння

населення – закономірний і незворотний процес, неодмінний атрибут соціально-економічного прогресу й демографічної модернізації» [6, с. 92]. Рівень старіння населення вимірюється як частка осіб віком 60 років і старше у загальній чисельності населення. Водночас у сучасній демографії усталений підхід до оцінки рівня демографічного старіння, запропонований фахівцями ООН, згідно з яким населення вважається постарілим, якщо частка людей, котрі мають вік понад 65 років, перевищує 7 %, тоді як за шкалою Е. Россета початок демографічної старості збігається з моментом досягнення 10 % частки людей у віці більше 60 років. Остання покладена в основу визначення показника Global Age Watch Index. Відповідно до нього розрізняють молоді, постарілі, високо- й гіперпостарілі суспільства. Молоді суспільства характеризуються ситуацією, коли частка населення віком понад 60 років становить менше 10 %, постарілі – 10–19 %, високо- й гіперпостарілі – відповідно, 20–29 % та понад 30 % [8]. Нині використовується кожен із цих підходів.

Описуючи соціальний характер старіння, Л. Морган і С. Кункел указують, що саме по собі старіння не є чимось таким, що неминуче прирікає людей на втрату гнучкості мислення або нездатність бути фізично активним. Вік виступає підставою для розподілу ресурсів і способом категоризації індивідів. Аргументуючи свою позицію, учені зазначають, що хронологічний 65-річний вік (часто використовуваний як критерій старості) не впливає на фізичне функціонування й когнітивні здібності людини, однак має значущі наслідки для соціальної взаємодії та можливостей для людей у світі. Так, коли йдеться про прийом на роботу, можливі партнерство, надання кредиту тощо, оцінка здійснюється під впливом того, що символізує для нас вік.

Наразі залишається недостатньо дослідженою проблема «глибини» старіння (тобто наявність критичної точки – максимуму, вищим за який рівень старіння вже не може бути). Фахівці припускають, що процес старіння набуває нової природи: у розвинутих країнах Європи старіння відбувається не за рахунок зниження народжуваності (уважається, що поріг екстремально низької народжуваності вже подолано), а через підвищення тривалості життя [2]. Нині, на думку спеціалістів, «природна» тривалість життя людини як біологічного віку становить 59–90 років. За міжнародними прогнозами темпи старіння розрізнятимуться в «старій» і «новій» Європі. У більш розвинутих країнах подальше постаріння відбуватиметься повільніше, а в найбільш складну ситуацію потраплять постсоціалістичні країни, у тому числі й Україна.

Прогресуюче старіння населення зумовлює низку соціально-економічних проблем і суперечностей. Безпосереднім його результатом стає все більша невідповідність «старіючої» вікової структури наявній соціально-економічній системі, сформованій в умовах «більш молодого» населення. Подібне розбалансування загрожує, окрім скорочення обсягів робочої сили та можливого вповільнення економічного зростання, також збільшенням соціальних видатків, призначених для осіб похилого віку, за рахунок інших вікових груп, зростанням фіскального навантаження, скороченням заощаджень тощо. Отже, старіння населення – серйозний виклик фінансово-економічній системі, передусім сфері публічних фінансів, пенсійній системі та ринку праці. Найбільш очевидним викликом для економіки є зростання пенсійних видатків. За оцінками Міжнародного валютного фонду (МВФ), демографічне старіння – основний каталізатор збільшення соціальних видатків щодо ВВП.

Низькі темпи відновлення економіки, високий рівень безробіття та інші прояви рецесії ставлять під загрозу можливість підтримання гідного розміру пенсій у майбутньому. Літні працівники мають низку вагомих переваг, що становлять основу конкурентоспроможності на ринку праці: кваліфікація, практичні навички, досвід та зрілість. Водночас збільшення присутності літніх працівників (старіння робочої сили) може бути причиною загострення структурних суперечностей на ринку праці. Доволі часто літнім працівникам доводиться вдаватися й до цінових форм конкуренції на ринку праці: маючи пенсію як додаткове джерело доходів, вони легше погоджуються працювати за нижчу зарплату, фактично демпінгуючи вартість робочої сили. Крім того, працівники старшого віку (особливо передпенсійного) нерідко бувають менш вибагливими до характеру та умов праці, заповнюючи ніші з робочих місць, які не приваблюють молодь чи осіб середнього віку. Це обумовлює явище вікової поляризації ринку праці, коли зайнятість літніх працівників концентрується в малопродуктивних секторах економіки з низькою зарплатою або шкідливими чи несприятливими умовами праці [2, с. 65].

Водночас збільшення чисельності осіб похилого віку зумовлює зміну структури попиту. Це впливає на попит на ринкові товари й послуги, але насамперед на попит на ті послуги, які гарантуються

державою. Із підвищенням віку збільшується потреба в послугах охорони здоров'я, а для окремих осіб – додаткової соціальної опіки. Водночас змінюються обсяг й структура заощаджень. Оскільки періоди формування та використання заощаджень чергуються між собою, зрушення у віковій структурі населення суттєво вплинуть на їхню динаміку. Унаслідок цього змінюються попит на фінансові активи, їх вартість, а також ринкові процентні ставки.

Збільшення чисельності групи осіб похилого віку створює додаткове навантаження на державні фінанси, збільшуючи потребу в трансфертах із бюджету. Аналіз взаємозалежності старіння населення та структури бюджетних видатків започатковано в дослідженнях ОЕСР у 2001 р. Її розрахунки засвідчили, що в середньому витрати, пов'язані з віком, склали понад 21 % ВВП країн-учасниць (половину всіх державних витрат). Основна їх частка (15 % ВВП, чи 35 % усіх державних витрат) призначалася для осіб похилого віку. Найбільш вагомий напрям «вікових» витрат склали пенсії (9 % ВВП) й охорона здоров'я (9 %). Переважання витрат на осіб похилого віку, порівняно з витратами на молодих, типове для більшості країн. Це додатково підтверджують результати, отримані Д. Уейлом. За його дослідженнями, у США бюджетні витрати на особу похилого віку у вісім разів перевищують витрати на громадянина працездатного віку й у 25 разів – на дитину. Відповідно, переміщення 10 % населення з працездатного в старший вік при всіх інших рівних умовах збільшує державні витрати на 4,7 % ВВП [1, с. 70]. Відбувається також істотна зміна потоків фінансових ресурсів і зобов'язань між поколіннями. Так, «легкий» спосіб розв'язання бюджетних проблем, обумовлених демографічними тенденціями, – нарощування державного боргу.

Спеціалісти неодноразово вивчали вплив демографічних факторів на економіку. Так, за оцінками Д. Блума, третина бурхливого зростання «азійських тигрів» у період 1965–1990 рр. пояснюється підвищенням рівня народжуваності в цих країнах [7, с. 56]. Загалом фахівці прийшли до висновку, що зниження народжуваності може збільшити дохід на душу населення в країнах із дуже молодим населенням, але зменшує його в державах, де значна частка населення старшого віку.

За даними 2015 р., Україна займає 31 місце у світі за чисельністю населення. За прогнозами ООН, до 2050 р. населення України може скоротитися на 15 %. Результатом перебігу основних демографічних процесів в Україні в період її незалежності стала масштабна депопуляція (див. табл. 1).

Таблиця 1

Природний приріст населення України 1990–2014 рр.

Рік	Кількість живона- роджених, тис. осіб	Кількість померлих, тис. осіб	Природний приріст, скорочення (–), тис. осіб	Міграційний приріст, скорочення (–), тис. осіб
1991	630,8	669,9	-39,1	151,3
1995	492,9	792,6	-299,7	-131,6
2000	385,1	758,1	-373,0	-133,6
2005	426,1	782,0	-355,9	4,6
2010	497,7	698,2	-200,5	16,1
2011	502,6	664,6	-162,0	17,1
2012	520,7	663,1	-142,4	61,8
2013	503,7	662,4	-158,7	31,9
2014 ²	465,9	632,3	-166,4	22,6

Джерело: складено автором згідно з даними Державної служби статистики України.

Для сучасної демографічної ситуації в Україні характерні: 1) різке зменшення чисельності населення (станом на 1 січня 2015 р. воно становило 42929,3 тис. осіб); 2) скорочення народжуваності (на 26 % у 2015 р., порівняно з 1991 р.); 3) збільшення смертності й відсутність додатного природного приросту; 4) старіння населення, збільшення «навантаження» на працездатну його частину; 5) інтенсифікація міграційних процесів, вплив яких суперечливий і нерідко негативний.

Станом на 1 січня 2015 р. в Україні нараховувалося 12147,2 тис. пенсіонерів (див. табл. 2).

Чисельність пенсіонерів України 1996–2015 рр.

Рік	Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн				Кількість пенсіонерів, тис. осіб
	усього	у тому числі:			
		за віком	за інвалідністю	у разі втрати годувальника	
1996	38,7	38,8	45,6	33,2	14487,5
2000	68,9	69,3	82,3	52,0	14529,8
2005	316,2	323,8	305,2	262,9	14065,1
2010	1032,6	1039,6	884,6	807,9	13721,1
2011	1151,9	1156,0	1033,8	940,0	13738,0
2012	1253,3	1252,4	1164,3	1053,8	13820,5
2013	1470,7	1464,3	1359,2	1252,8	13639,7
2014	1526,1	1521,6	1406,5	1303,8	13533,3
2015 ²	1581,5	1573,0	1432,1	1433,1	12147,2

Джерело: складено автором згідно з даними Державної служби статистики України та Пенсійного фонду України.

Відповідно до рейтингу, за міжнародним індексом GlobalAgeWatchIndex 2015 р. Україна посіла 73 місце серед 96 країн, поступившись усім сусіднім країнам, за винятком Молдови. Методика розрахунку цього індексу передбачає визначення рівнів гарантованого доходу, який отримує пенсіонер, оцінку стану його здоров'я, можливостей зайнятості, освіти тощо. У цьому рейтингу серед країн Східної Європи критичними для України стали оцінка стану здоров'я та можливостей соціальної інклюзії. У звіті ООН ідеться про те, що до 2050 р. кількість людей літнього віку в Україні перевищить 30 % населення.

Важливий демографічний показник, який має особливе значення для соціоекономічного розвитку країни, – тривалість життя. Згідно з даними Державної служби статистики України, середня очікувана тривалість життя населення України при народженні зросла. Так, упродовж 2002–2015 рр. (період, коли використовувалась однакова методика обчислення цього показника) вона зросла з 68 до 71 року, а саме з 62 і 74 до 66 та 76 для чоловіків і жінок [4]. За показником Life Expectancy Index, який фіксує вищезазначені показники, очікувана тривалість життя українського населення нині лишається на 5–6,5 років меншою, ніж у розвинених європейських країнах.

Основне джерело доходів літніх людей – пенсія. Станом на початок 2015 р. середній її розмір коливався від 1291 грн (Тернопільська обл.) до 2135 грн (м. Київ) [3]. За даними Державної служби статистики України, у 2015 р. середній розмір призначеної місячної виплати пенсіонерам становив 1581,5 грн. Найвищий гендерний розрив за розміром пенсій формується за рахунок меншого страхового стажу (передусім унаслідок нижчого пенсійного віку для жінок), нижчого розміру жіночих зарплат через сегрегацію зайнятості, концентрацію жіночої робочої сили в низькооплачуваних секторах економіки тощо. Якщо зважити на девальвацію гривні та інфляцію, то середня пенсія в Україні значно скоротилася й продовжує скорочуватися. Другою за вагомістю статтею доходів осіб, які мають вік понад 60 років, є оплата праці (її частка становить близько 10 %), а сільських – доходи від особистого селянського господарства. Якщо в структурі доходів різних типів домогосподарств, де проживають літні люди, немає істотних відмінностей, то в абсолютному вираженні різниця у величині доходів доволі відчутна. У 1999–2015 рр. частка витрат на харчування переважала над іншими статтями у всіх без винятку типах домогосподарств, однак найвищого рівня вона завжди сягала в домогосподарствах пенсіонерів. За дослідженнями Інституту демографії та соціальних досліджень, до 2014 р. споживання продуктів харчування літніми українцями позитивно вирізнялося на тлі інших типів домогосподарств. Усупереч поширеній думці про недостатність харчування літніх людей саме для їхніх домогосподарств характерні найвищі середньодобові показники споживання продуктів: із десяти основних груп продуктів недоспоживання простежувалося лише за фруктами. Найвагомішим компонентом у структурі нематеріальних активів старших людей є житло. Більшість із них мешкає у власному житлі, при цьому кількісні характеристики їхнього житла в містах і сільській місцевості вищі від середніх у країні. Незважаючи на високі показники володіння окремим помешканням, не можна стверджувати, що літні

люди не потребують покращення житлових умов: технічний стан наявного житла здебільшого незадовільний [2, с. 56].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для послаблення тиску старіння населення на економічну систему основні напрями реформування сучасної економіки мають передбачати збільшення обсягів державного й приватного інвестування з метою створення нових робочих місць, сприяти соціальній інклюзії пенсіонерів, а також перегляд пенсійного законодавства. У контексті зарубіжного досвіду можна визначити такі напрями пенсійного реформування: а) збільшити чисельність платників податків до Пенсійного фонду України. Це можливо завдяки виведенню економіки з «тіні». За офіційними даними, тіньова економіка України становить близько 40 %, тоді як за неофіційними – наближається до 60 %. Проте при цьому не варто збільшувати величину податків, оскільки це знову спричинить зростання тіньового сектору; б) скоротити видатки Пенсійного фонду України через обмеження категорій осіб, які отримують спецпенсії (та взагалі більшість із них відмінити чи принаймні обмежити), обмежити можливість дострокового виходу на пенсію; в) як варіант, розглядаємо підвищення пенсійного віку для жінок і чоловіків до 65 років, оскільки в Україні один із найнижчих рівнів пенсійного віку в Європі. Основна проблема полягає в обґрунтуванні такої непопулярної реформи, коли середня тривалість життя в Україні нижча, ніж у Європі; г) підвищення довіри до фінансових інститутів із метою розвитку недержавного пенсійного забезпечення. Проте тут існують проблеми: нерозвинутість таких фінансових організацій і високий ризик інвестування. Криза 2007–2009 рр. обезцінила чимало подібних укладень закордоном.

Отже, ми вважаємо, що постаріння населення – сильний виклик сучасній пенсійній системі. Проте слід розуміти, що це логічний наслідок бейбі-буму після Другої світової війни, зростання добробуту та зайнятості жінок у виробництві тощо. Зростання тривалості життя людей – це «плюс» країни, проте це явище потребує ретельної підготовки з боку національної економіки. Солідарна нині система через кілька років буде не здатна забезпечити виплату гідних пенсій, а тому варто думати про довгострокові перспективи через зменшення тіньового сектору, підвищення пенсійного віку та скасування спецпенсій тощо.

Джерела та література

1. Кудрин А. Старение населения и угроза бюджетного кризиса / А. Кудрин, Е. Гурвич // Вопросы экономики. – 2012. – № 3. – С. 52–80.
2. Населення України. Імперативи демографічного старіння / за ред. Е. Лібанової. – К. : ВД «АДЕФ-Україна», 2014. – 288 с.
3. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Региональная стратегия осуществления Мадридского международного плана действий по проблемам старения, 2002 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.un.org/russian/events/olderpersons/berl_dr_r.pdf
6. Терещ В. Депопуляція та старіння населення у соціально-економічному контексті / В. Терещ // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 1. – С. 92–97.
7. Bloom D. Implications of Population Aging for Economic Growth / D. Bloom, D. Canning, G. Fink // NBER Working Paper. – 2006. – № 12147.
8. Global Age Watch Index 2015. Insight report [Electronic resource]. – Mode of access : [//www.reports.helppage.org](http://www.reports.helppage.org)
9. World Population Prospects, the 2010 revision [Electronic resource]. – Mode of access : [//www.un.org/ua](http://www.un.org/ua)

Елисеєва Людмила. Социально-экономические вызовы старения населения для национальной экономики. В научной статье проанализировано современное состояние старения населения в мире. Выяснено, что XXI в. станет веком старения населения в отличие от предыдущего «века роста численности мирового населения». По прогнозам ООН, к 2050 г. удельный вес пожилых людей удвоится. Это является весомым вызовом пенсионной системе, рынку труда, финансовому рынку. Конкретизировано, что к основным последствиям старения населения относятся увеличение спроса на общественные блага (прежде всего медицины), объема социальных расходов государства, повышение налоговой нагрузки на экономически активное население, рыночных процентных ставок. Систематизированы прогнозы международных институтов по демографическим тенденциям к 2050 г. Исследована специфика развития этого социально-экономического явления в Украине. Определено, что для демографической

ситуации Украины характерны сокращение рождаемости, увеличение смертности населения, повышение продолжительности жизни. В структуре доходов лиц пенсионного возраста существует значительный разрыв в пенсиях по регионам. Предложены основные направления реформирования экономической системы Украины, предусматривающие детенизацию экономики, улучшение инвестиционного климата страны, проведение пенсионной реформы и т. д.

Ключевые слова: старение населения, экономические эффекты старения населения, социально-экономическое благосостояние населения, пенсионная реформа.

Liudmyla Yelisieieva. Social-economic Challenges of Population Aging for the National Economy. The current state of the world's population aging is analysed in the article. It was found that the XXI century would be the century of aging unlike the previous «century of world population growth». According to UN projections of 2050 the proportion share of elderly people will double. This is a significant challenge to the pension system, job market, financial market and so on. It was established that the main consequences of aging population are increasing the demand for public goods (especially medicine), state social expenditures, increasing the taxes of the economically active population, market interest rates and so on. The international institutions forecasts dealing with demographic trends of 2050 were systematized. The specificity of this social and economic phenomenon in Ukraine was studied. It was determined that the demographic situation in Ukraine is characterized by reduced birth rate, increased mortality, increased life expectancy and etc. In the structure of pensioners income there is a significant gap in pension as to regions and types of people holding them. The basic directions of reforming the economic system of Ukraine, including de-shadowing of the economy, improving the investment climate in the country, implementing a pension reform were suggested.

Key words: population aging, the economic effects of population aging, social and economic welfare, pension reform.